

СЛАВУТИЦЬКИЙ ОБЕРІГ

Григорій Греченко

●

РОЗКАЖУ СЛОВАМИ...

Трапилося так, що в цьому селі мені тривалий час довелося працювати. Добирався я сюди переважно автобусом, а зрідка із залізничної станції Малійки, що за сім кілометрів від Ведилець. Ідеш, бувало, польовими стежками і немовби бачиш перед собою минуле і сьогоднішнє краю...

Назвали село, переповідають, від імені річки Ведилки, що й нині навесні наповнюється водою і є притокою Пакульки, по обидва боки якої і розташувалися Ведильці.

Давнє це село. Уперше воно згадується в грамотах короля Сигізмунда III від 1619 року і Владислава IV від 1633-го. Тоді Ведильці входили до складу Чернігівського повіту Чернігівського воєводства. Першими поселенцями були тут селяни-втікачі з Правобережної України.

Не з медом їм жилося. Доводилося відвойовувати землю у густих лісів. А це було дуже тяжко. Та все ж селяни домагалися свого, займалися землеробством, скотарством, а також заготівлею деревної смоли, дьогтю, дранки. Возили продукцію всюди, та найбільше до Києва — плотами.

Волелюбними були ведильчани. Під час Хмельниччини вигнали звідси шляхту, і стало село вільним військовим населеним пунктом Любецької сотні Чернігівського полку.

Але настав волі кінець, коли осоружний Петро I у 1712 році віддав село Києво-Печерській лаврі. Відомо, що 1730 року населення Ведилець складалося з 159 монастирських селян. На річці Пакульці жителі села побудували 2 греблі, з одним млином на кожній.

Згідно з даними Генерального опису Лівобережної України (1765—1769 р. р.) у цей час у Ведильцях налічувалося 45 дворів монастирських селян. У їхньому користуванні перебувало 174 чверті орної землі (чверть дорівнювала приблизно одній десятині) і на «570 копен» сінокошу. У всіх господарствах було 55 коней, 94 воли, 151 корова, 245 овець, 25 кіз, 55 свиней.

День і ніч гнули спину селяни. Кожен двір щорічно віддавав Лаврі частину урожаю, виплачував грошовий податок. Поширилося бортництво. Налічувалося тоді в селі 113 бортей. Виготовляли вироби з дерева. А частина людей працювала в Пакульській та Хотинівській гутах.

З утворенням Чернігівського намісництва 1782 року Ведильці увійшли до складу Чернігівського повіту, так би мовити, повторно. Через 17 років село включили до Пакульської волості того ж таки повіту, але вже Малоросійської губернії, яку, одначе, через п'ять років знову назвали Чернігівською. Отож організаційна сверблячка — давня наша хвороба.

У той час жителі села були вже державними селянами, бо протягом 1786—88 років проводилася секуляризація монастирських та церковних земель. У 1796 році тут налічувалося 367 ревізьких душ.

1812 року захищати Росію від наполеонівської навали пішло 50 ведильчан. Цілий загін найміцніших, найздоровіших селян! Не випадково десять із них були відзначені медалями. Частина людей вступила до народного ополчення. Ті, хто залишався вдома, постачали волів, фураж, йшли погоничами.

Переживали люди і війну і мирні лихоліття. 1833—34 років нічого не вродило в цих місцях, і за даними чиновників майже половина людей потребувала негайної допомоги.

Царська служба не залишала селян поза увагою. Вони ж бо мусили, сплачувати понад 10 повинностей. Оброк збирали і, натурою, і грошима. Подушного довелось віддавати по 2 крб. 53 коп. На користь казни відпрацьовували від 12 до 21 дня щомісяця. За присадибні ділянки платили по 5 крб. на рік. Окрім усього, щороку доводилося виставляти від 4 до 10 рекрутів. Та ще й самим їх одягати у військову форму.

Доведені до відчаю ведильчани в пошуках кращої долі переселялися до Західного Сибіру та на південь України. Так, лише 1834 року з'їхало 46 родин. А 11 чоловік подалися без паспортів на цукрові заводи Фундуклія. Та їх повернули і змусили сплатити солідні штрафи.

1859 року напередодні реформи у Ведильцях було 218 дворів, де мешкало 1635 державних селян. Згідно з законом від 24 листопада 1886 року про поземельне облаштування державних селян за жителями Ведилець закріпили земельні наділи, якими вони користувалися і до реформи. Здавалося б, добре, якби не оброчні платежі, що зросли непомірно. Селянам належало 7463 десятини землі, в т. ч. понад 668 десятин лісу. Але через кілька днів оброчний податок замінили викупними платежами, сума яких склала понад 2530 карбованців на рік. Термін обов'язкового викупу — 44 роки.

Земля не могла прогудувати великі селянські сім'ї. Тому селяни займалися бондарством, гончарством, дехто взагалі вирушав на відхожі промисли, у міста, де наймався на роботу.

1886 року 31 родина ведильчан (206 чоловік) звернулася до губернської влади за дозволом на переселення. Їх злиденного існування не заперечило і Пакульське волосне правління у рапорті на ім'я губернського із селянських справ присутствія. 1896 року з 333 господарств у 195 не вистачило свого борошна до нового врожаю. По хліб їздили на південь.

Рік у рік люди бідніли. Питьма огортала серця. Приходська однокласна школа давала дуже й дуже мало для освіти селян. Її відвідувало в середньому 20 учнів. Ніде поблизу не було пункту медичної допомоги. Душили орендарі. Тому й взяли ведильчани активну участь у подіях 1905—1907 років.

А тут на людські плечі упала страшним тягарем перша світова війна. 70 чоловік пішло на фронт. Половина з них загинула. І без того бідні господарства, позбувшись робочих рук, занепадали, різко скорочувалися посівні площі, помітно підвищувалися ціни на продукти.

У такій ситуації бідарі вітали Радянську владу. Ще більше потягнулися до неї люди, коли в березні 1918 року в село вступили кайзерівці. Вони розправлялися з селянами, грабували їх. Це значною мірою схилило шальки терезів на користь більшовиків.

І тут, як у багатьох населених пунктах, діяли ревком, загін міліції, комбід. А в грудні 1919 року у Ведильцях була створена сільська Рада. Разом з комітетом незаможників вона слугувала новій владі. Купували інвентар, насіння, здійснювали податкову політику в інтересах, звичайно ж, бідняків, заготовляли і вивозили ліс. У кінці 1922 року в селі організували споживче товариство, в яке вступило 1350 чоловік. 1924 року у Ведильцях працювало 25 вітряків, 10 круподерень, 7 олійниць, цегельний завод. Відродилися ремесла: кравецтво, шевство, ковальство, деревообробка, інше.

Вже 1925 року ведильчани досягли рівня врожайності 1913 року. Виросло поголів'я великої рогатої худоби, овець. Тоді ж у школі навчалось 160 учнів. Працював лікнеп. Ось як висловив свою радість раніше неграмотний селянин, склавши такого вірша:

Розкажу словами думку молоду,
Стежкою лікнепу всесвіт обійду.
Гей, моя отаро,
Лийся буйний спів.
Вже розбіглись хмари
З неба батраків.
Заховав я злидні в спілці-батраків,
І я вільний сокіл серед вільних нив.

Діяв гурток «Геть неграмотність!», культурно-освітній осередок, відбувалися збори жінок.

Ожили селяни. Зростали площі під зерновими, льоном, картоплею, люпином, коноплями. 1928 року в розпорядженні 501 селянського господарства перебувало 2028 десятин орної землі, 500 — сінокосу, 291 — присадибної та 824 десятини інших земель. Велася серйозна і планомірна боротьба з ерозією ґрунту, дерева висаджували на піщаних ділянках і в ярах.

У Ведильцях було 2381 середняк і 379 бідняків.

Налічувалося і 43 господарства так званих куркулів. Це вже за даними 1931 року. Сюди безперечно включили і «непокірних» середняків. Це була та сила, яка протистояла колективізації, що проводилася і тут з порушенням принципу добровільності. Майже всіх їх вислали за межі України, а майно конфіскували. Це означало знищення справжнього селянина — трударя, було завдано удару по самій психології селянства.

У селі було два колгоспи. Один — «Червона зірка». Другий імені Маркітана, який очолював у той час обком партії. Те, що іменем першого секретаря називали колгоспи (а їх на Чернігівщині налічувалося чимало) означало розквіт ери вождизму, культу особи і на місцях. Коли ж Маркітана, який особисто дав наказ розстріляти кілька десятків ні в чому не винних земляків, розстріляли самого, колгосп перебрав іншу назву — ім. Комінтерну.

Не можна не сказати, що у селі за цей час не відбулося змін. З'явилося два магазини, акушерський пункт, неповна середня школа на 400 учнів. Але ж хіба можна змиритися з тим, що залізна рука сталінізму відкручувала голови своїм же активістам, вченим, письменникам, художникам, композиторам під звуки бравурних пісень про видатного лєнінця, а люди були змушені веселитися, співати, танцювати. Тобто, бу-

ти байдужими до чужого горя, дивитися крізь пальці на злочини, що творяться навкруг. Їх привчали до одного: мовчи та дихай! Головне — вижити! На жаль, це і сьогодні для нас — ГОЛОВНЕ! Та віриться, що це якщо не останній, то бодай передостанній раз!

Друга світова війна яскраво продемонструвала антагонізми радянського суспільства. Поліцаї — партизани. Знайшлося немало тих, хто хотів узяти реванш за несправедливість 1930—1933—1937 років. Звісно, були й просто недолюдки, завжди охочі проливати чужу кров.

Та все ж основна маса ведильчан воювала в армії, в партизанах, допомагала останнім продовольством. У березні 1943 року у Ведильцях розміщувався штаб партизанського загону ім. М. Коцюбинського на чолі з М. М. Таранушенком. 75 ведильчан вступили до загону, 90 — стали зв'язківцями. У Ведильцях було 15 явочних квартир.

Певна річ, на ці цифри можна дивитися з іронічною усмішкою. 75 партизанів і 90 зв'язківців! Перших менше, ніж других. На одного партизана — майже півтора зв'язківця. Але не нам судити про хитромудру партизанську арифметику. Люди боролися, люди не змирилися з окупацією. І то вже добре...

Тим паче, що ведильчанам довелося дорого заплатити за свою непокору. Тільки за те, що Марія Фрол поклала вінки на могилу радянських воїнів, її розстріляли окупанти. А потім вони загнали до колгоспної стайні 230 жінок, стариків, дітей, облили її бензином і спалили. Тих, хто намагався вискочити, пристрелювали. Це було 16 лютого 1943 року. А 3 травня карателі, обливаючи хати горючою сумішшю, спалили 500 дворів разом з мешканцями. Всього вони знищили у Ведильцях 400 мирних жителів. Понад 100 вивезли на каторжні роботи до Німеччини.

Ось чим лише одному селу обійшлася окупація гітлерівськими військами!

А ще на фронті загинули 243 чоловіки!

Вічна пам'ять вам, славні і добрі люди, мудрі хлібороби і вчителі, інженери і медики!

Два уродженці Ведилець М. Г. Туровець та А. Ф. Блашкун стали Героями Радянського Союзу.

1976 року ведильчани відкрили меморіал землякам, полеглим під час Великої Вітчизняної війни. Тут завжди — живі квіти...

Не так давно знову довелося побувати у Ведильцях.

Радували око понад 600 будинків, споруджених за повоєнні літа. Шифером, черепицею, бляхою укриті вони. Стоять обабіч асфальтових доріг. Центр прикрашають приміщення сільської Ради і правління сільськогосподарського підприємства. Село повністю електрифіковане та радіофіковане. Є телефонна станція, вузол зв'язку, ощадкаса, три магазини, комплексний приймальний пункт побутових послуг. Два працівники трудяться у фельдшерсько-акушерському пункті. Школа вже середня. Поряд — Будинок культури. У двох бібліотеках — понад 20 тисяч книг.

Виїздив із села і думав: такі люди, як ведильчани, переборють труднощі перехідного періоду і разом з усім українським народом побудують міцну незалежну державу.

Інакше бути не може...